

Balıkesir'in Tarihi Kişilerinden Birkaçı

Orhan ÜLKÜLÜ

Bir gün merhum Balıkesir Medresesi müderrisinin oğlu, Mithat Paşa İlkokulu başöğretmeni, babamın tarihi dostu Sayın Altıparmak Raif Bey evimize geldi. Babam çocukluk yıllarında o medresede okumuş ve müderrisin oğlu olduğu için Raif Bey'le dostluğu bu münasebetle başlamış. Raif Bey benim de Mithat Paşa İlkokulu son sınıfında müdürümdü. O zamanlar müdüre başöğretmen denirdi. Raif Bey bana: "Hasan Basri Bey benden senin güzel şiirler yazdığını öğrenince seni tanımak istedi. Bugün yanına birkaç şiirini de alarak seni ona götürmek istiyorum." dedi. Babam da bana: "O muhterem bir zattır. Sen de bu vesileyle onu tanımış olursun" dedi.

Ben 13-14 yaşlarında bir çocuktum o zaman. Raif Bey'le birlikte kendimce güzel bulduğum birkaç şiirimi de yanıma alarak Hasan Basri Çantay Bey'in çarşıya yakın bürosuna gittik. Hasan Basri Bey 1920 yılında birinci TBMM'de bir devre Balıkesir milletvekilliği yapmış, fakat ikinci Meclis'te seçilmeyen birçok milletvekiliyle birlikte Meclis dışında kalmış. Arapça konusunda derin bilgisiyle sevilen ve saygı gören bir kişi olduğunu babam bana eskiden söylemişti. Merhum dedem Molla Hüseyin'i de yakından tanımış olan ve seven bir kişi olduğunu Hasan Basri Çantay Bey'in ağzından o gün işittim. Babama karşı dedeme duyduğu aynı yakınlığı hissettiğini sanmıyorum. Çünkü babam medrese tahsilini yarıda kesmiş, biraz da siyasi düşünceleri bakımından ayrı bir görüş taşımaktaydı.

Hasan Basri Çantay Bey o günlerde Balıkesir'in Paşa Camiine yakın bir mahalde bir binanın üst katında dava vekilliği yapmaktaydı. Odasına girdiğimizde bizi sevgiyle karşıladı. O esnada zaten Raif Bey beni tanıtmıştı.

Hasan Basri Çantay Bey, "Ben" dedi "Senin güzel şiirler yazdığını haber aldım. Merhum dedeni ve babanı yakından tanırım. Merak ettim senin şiirlerini ben de duymak istiyorum. Bana birkaç tane şiirini okursan memnun kalırım." dedi ve masasının karşısındaki bir divanı işaret ederek Raif Bey'le oturmamız için yer gösterdi.

O sırada odada, Hasan Basri Bey'in yakınında oturmakta olan yaşlı sayılabilecek bir zat da vardı. Onlara birkaç şiir okudum. Dikkatle dinlediler. Tabii bileceksiniz ki bu şiirler öyle edebiyat kitaplarına geçebilecek usta bir elden çıkmış şeyler değildi. Ama bir çocuğun duygularını yansıtan şiirlerdi. Hasan Basri Bey'in yakınında olan zat, "Evladım" dedi ve o günün tabiriyle iri olduğu için mandagözü denilen, gümüş bir 25 kuruşu cebinden çıkarıp bana uzattı ve dedi ki, "Bu 25 kuruşun 20 parasını bir kenara koy ve bunu bir hatıra olarak sakla. Bu para sana uğur getirsin. Geri kalanını istediğin şekilde harca." Ben o 20 parayı oldukça uzun bir müddet sakladım ama sonunda dayanamayıp onu da harcadım.

Hasan Basri Bey: "Bu amcağı sana tanıtayım" dedi. "Bu amca Osmanlı Devletinin son Meclisi Mebusanı'nın Başkanı Karesi Mebusu Mecdi Bey'dir (Abdülaziz Mecdi Efendi). İlerde tarihe ilgi duyarsan, Osmanlı İmparatorluğunun son günlerindeki tarih sayfalarında Mecdi Beyefendi'nin ismine bir gün rastlayacaksın. Senin şiirlerini dinlerken ben de Mecdi Bey kadar onları beğendim. Gene şiir yazmaya devam et ve ara sıra bana gelerek yazdığın şiirleri de bana okursan çok memnun olurum" dedi. Yanlarından Raif Bey'le birlikte mi yoksa yalnız mı ayrıldığımı şimdi iyice hatırlamıyorum.

Ama o günden sonra Hasan Basri Çantay Bey'i, şimdi Balıkesir havaalanına giden yolun kıyısında, Atatürk Parkının du-

varlarına yakın bir yerde üzüm bağının bulunduğu güzel bir kır evinde, hemen hemen her dini bayramda kendisini ziyarete giderek elini öper ve sohbetlerinden yararlanırdım.

Ortaokul son sınıfında bulunduğum bir sırada bana bir gün: “Derin bir havuza bir Macar’la bir Arap’ın aynı anda düştüğünü görsen hangisini daha önce kurtarırdın?” diye bir soru tevcih etti. Bu zor soru karşısında biraz durakladım ama Macar’ı kurtarırım dedim. Çünkü o günlerde birinci dünya harbinde Arap şeyhlerinin İngiliz casusu Lawrence’in etkisiyle Osmanlı Devletine başkaldırdıklarını ve askerlerimizin yakalandıklarında Arap eşkıyaları tarafından soyulmasını diye ceplerinde saklı bulunan bir altın parayı yutarak gizledikleri Arap eşkıyalarınca bilindiğinden, askerlerimizin karınlarını yarararak bu paraları aradıklarını okuduğum için Araplara karşı olumlu bir duygu içinde değildim. Ama yine de Macar gencinden sonra Arap gencini de kurtaracağımı Hasan Basri Bey’e bildirdim.

“Macarların da Hun Devleti’ne akraba oldukları tarih kitaplarımızda yazılıdır. Bunu da tarih derslerimizde öğrenmiştik. Bu yüzden Macar gencini önce kurtarmayı düşünmem doğal sayılır” dediğimi hatırlıyorum. Hasan Basri Bey bunun üzerine hiçbir şey söylemedi. “Demek böyle düşünüyorsun” dedi ve konuyu kapattı. Çünkü Hasan Basri Bey Arapçısı çok kuvvetli olan, üç cilt halinde Kuran-ı Kerim tercümesi yapmış değerli bir din ve ilim adamımızdır. Tabii Arap kültürüyle yetişmiş, bir medrese tahsilini bitirmiş bir kişiydi. Bu yüzden onun benden beklediği cevabın bu olmadığını biliyordum. Ama hiçbir zaman dostluğumuz bozulmadı, gene eskisi gibi devam etti ve Hasan Basri Bey bu yüzden bana karşı bir kırgınlık duymadı.

Daha sonra ben ortaokulu bitirmiş Öğretmen Okuluna girmiştim. Bir gün kendisini ziyaret ettiğimde aramızda şöyle bir konuşma da geçti. O gün Milli Mücadelenin hangi zorluklarla yapıldığını bana anlattı. Askerlerimizin cesaretinden, subaylarımızın kahramanlığından, milletimizin fedakarlığından bahsetti ve Atatürk’ün bir askeri ve siyasi deha yani dahi olduğunu ben ilk defa Hasan Basri Çantay’dan işittim. Birinci devreden sonra Meclis dışında kalmış olması onda bir kırgınlık yaratmış olabilir. Ama Atatürk’ün bir dahi olduğunu söylemiş olması onda Mustafa Kemal sevgisinin daha ağır bastığını belirtir.

Bir gün gene ziyaretine gitmiştim. Artık büyümüşüm ve Ankara’da Gazi Terbiye Enstitüsünün Fransızca bölümünde okumaktaydım. Birinci sınıftan ikinci sınıfa geçmiştim. Bir yaz gü-

nüydü. Evinin bahçesinde havuz kenarında yaşlı bir beyle oturmakta idiler. Havuz kenarında, su pompasını çalıştıran güzel bir rüzgar değirmeni vardı ve ağaç dallarının gölgelediği bir çardağın altındaydılar. Beni görünce: “Ooo” dedi “İyi ki geldin Orhan” dedi, “Seni büyük bir adamla tanıştıracam. Bu zat Balıkesir’in eski Mutasarrıflarından Mehmet Ali Ayni Bey’dir. Kendisi âlim bir idarecidir ve birçok eserleri vardır. Balıkesir’e ve memlekete büyük hizmetleri olmuştur. Aynı zamanda eski bir Darülfünun hocasıdır. “Sen” dedi “Oku bakalım o yazdığın şiirlerinden. Bakalım Mehmet Ali Ayni Bey de beğenecek mi?” Benim Varlık dergisinin 1942 yılında yayınlanan iki nüshasında “Korsanlar” ve “Asya Şehirleri” isminde iki şiirim vardı. O şiirleri beğeniyordum ve bu iki şiiri kendilerine okudum.

Ben şiirlerimi okuduktan sonra, Ayni Bey birden ayağa kalktı ve kendi sırtındaki yakası kürklü bir paltoyu çıkarıp benim sırtıma örttü ve dedi ki “Bu kürk sana uğur getirsin. Her zaman hayatında başarılı olman için benim temennilerim sana geçsin.” dedi ve bana “Orhan Bey” dedi “Şu söyleyeceğimi bir kenara yaz. Üzerinde kağıt kalem var mı?” diye sordu. “Yok dedim.” O zaman kendi çantasından bir kağıt ve kalem çıkardı ve “Yaz” dedi: “La valeur n’attend pas les nombres des années.”

“Tabii bu cümlelerin ne anlama geldiğini anlamışsındır” dedi. Bu cümle, “Değer yılların sayısını beklemez.” demektir. Anlaşılan bu sözle benim yetenekli bir kişi olduğumu belirtmek istemişti.

O sırada ev efradından bir genç bize, mevsim yaz olduğu için, birer bardak soğuk ayran ikram etti. Biraz sohbet ettikten sonra onları daha fazla meşgul etmemek için, saygıyla sırtındaki kürkü çıkararak, beni takdir ettiği için kendisine teşekkürlerimi sundum ve bu iki tarihi arkadaşı baş başa bırakarak yanlarından ayrıldım.

Şu günlerde kızım Pınar Ülkülü, İsmail Dervişoğlu’nun hazırladığı Mehmet Ali Ayni Bey’in hatıralarını içeren küçük bir kitap getirmişti eve. Görme yeteneğini hemen hemen kaybeden gözlerimden dolayı kızım bu kitabı bana okudu. Ayni Bey’in çeşitli yerlerde Üsküp, Kosova, Sinop, Lazkiye, Yemen, Balıkesir, Elazığ, Trabzon gibi vilayetlerde yaptığı büyük hizmetleri içeren anılarını öğrenmiş oldum. Osmanlı Devletinin son yıllarının çözülüş belirtilerini yansıtan hadiselerini gösteren ve o günlerde memleketine yaptığı hizmetleri anlatan bu hatıralar her zaman akılda tutulması gereken hususları içermektedir.

Kendisine karşı o Fransızca cümleden ve sırtıma koyduğu kürküyle beraber söylediği teşvik edici, değer verici temennilerinden dolayı bende unutulmaz bir anı bırakmış olan bu değerli idareci ve ilim adamını her zaman anmaktayım.

Bu arada Abdülaziz Mecdi Bey'in son Osmanlı Mebusanının başkanlığını yaptığı günleri anlatan hatıralarını da, Pelin Böke'nin "Son Osmanlı Meclisi'nin Son Günleri" isimli eserinden öğrenmiş bulunuyoruz. Osmanlı Meclisi Mebusanında ve daha sonra Atatürk devrinde Büyük Millet Meclisinde mebus olarak memleketimize hizmet etmiş olan bu zatın bana saklamam için vermiş olduğu mandagözü 25 kuruşun 20 parasını saklamam isteğini tam olarak yerine getirmediğim için hala üzüntü duymaktayım.

Milli Mücadeleye katılmak üzere Balıkesir ahali tarafından seçilerek Ankara'ya milletvekili olarak gönderilen Hasan Basri Çantay ve Abdülğafur Hoca'nın Ankara'ya yolculuk serüveni ünlü Türk casusu İngiliz Kemal'in kitabında şöyle anlatılmakta:

İngiliz Kemal ve Balıkesir ahali tarafından seçilmiş iki milletvekili tek atlı bir arabayla yola koyuluyorlar. Onları Ankara Millet Meclisine gönderen Balıkesir halkının Millet Meclisi hükümetine yardım olarak topladıkları para da bu arabada bir minderin altına yerleştiriliyor ve bu minderin üstüne müşekkel, azametli vücuduyla Abdülğafur Hoca oturtuluyor. Çünkü o sırada çeşitli yerlerde eşkıyalar bulunduğu bir eşkıya baskını sırasında arabada araştırma yapacak eşkıyanın, altında para saklı minderin üstünde iri gövdeli, heybetli ve aynı zamanda saygı uyandıran görünüşüyle bu muhterem zata rahatsızlık vermemek düşüncesiyle eşkıyalar tarafından bir araştırma yapılmayacağı umuluyor.

Bu paranın orada saklı olduğundan İngiliz Kemal'in ve Hasan Basri Çantay Bey'in haberleri var. Lakin Ankara'ya varışlarına kadar Abdülğafur Hoca'nın bundan haberi olmuyor ancak, Ankara'ya geldiklerinde bunu Abdülğafur Hoca'ya bildiriyorlar ve gülüşüyorlar. Tabii bu haber Ankara'daki diğer milletvekilleri arasında da yayılarak güzel bir haber konusu oluyor. Yolda bir tehlike ile karşılaşmamış olmaları, bu hizmetin başarıyla tamamlanmış olması da kendileri için bir mutluluk vesilesi olmuştur sanırım.

Hasan Basri Çantay Bey Meclis'te Balıkesir milletvekili iken yakın dostu bulunan Mehmet Akif Bey'le aynı sırada yan yana oturmaktadır. O sırada Bakanlıkça bir milli marş yarışması

açılmış ve gelen şiirlerden hiç biri göz doldurmamış olduğundan büyük Türk hatibi ve Milli Eğitim Bakanlığı yapmakta olan Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Akif'e bir şiir yazması ricasında bulunuyor. Ama bu yarışma ödüllü olduğundan Mehmet Akif bu yarışmaya katılmak istemiyor.

Yakın arkadaşı Hasan Basri Bey ödülün bir yardım kuruluşuna verilmesi yoluyla Mehmet Akif'i bu şiiri yazmaya ikna ediyor. Hamdullah Suphi Bey ve Hasan Basri Bey Türk milletine unutulmaz ve değerli bir armağan olan bu şiirin Mehmet Akif tarafından yazılmasına önyak oldukları için her türlü teşeküre layık bir hizmette bulunmuşlardır.

Bu şiir Meclis'te Millet Meclisi üyelerinin büyük alkışları ve ısrarları sonucunda Hamdullah Suphi Bey tarafından 4 kez arka arkaya okunuyor ve ayakta alkışlanıyor. O sırada Meclis Reisi olan Mustafa Kemal Paşa, Abdülğafur Hoca'nın bir dua edeceğini bildiriyor. Bu dua da tıpkı İstiklal Marşı gibi ayakta alkışlanarak hitam buluyor.

Ben Balıkesir'de bulunduğum zaman bir cenaze merasiminde Abdülğafur Hoca'nın yaptığı bir duayı dinlemiştim. O ne güçlü, ne ahenkli, ne tannan bir sestiydi. Bu sesin Meclis'te ne kadar etkili bir yankı doğurmuş olduğunu tasavvur etmekteyim.

Sakarya muharebelerinin en çetin günlerinde artık yapılacak başka bir çare düşünülmediğinden hükümetin Kayseri'ye taşınmasının tasarlandığı günlerden bir gün, bir Cuma günü, günümüzde Resim ve Heykel Müzesi olan eski Türk Ocağı binasının ve aynı zamanda Etnoğrafya Müzesinin bulunduğu mevkide bulunan Namazgâh Tepe'de toplanılması davetine bütün Ankara halkı çağırılıyor.

Bu davete milletvekilleriyle birlikte çocuk bütün Ankara ahali geliyor. Namazgâhta binlerce kişiyle birlikte Balıkesir milletvekili Abdülğafur Hoca'nın güre, etkileyici ve heyecan verici sesiyle okuduğu duasıyla Cuma namazı kılınıyor ve sonra Sakarya cephesinden gelen ilk yaralı kabileleri karşılanıyor. Ünlü edebiyatçımız ve Atatürk sevgisini Türk milleti için yazdığı "Şu Çılgın Türkler" kitabında ebedileştiren Sayın Turgut Özakman Bey'in kaleminden bu toplantı şöyle nakledilmektedir:

"...Ankara'nın namazgâhı bugünkü Etnoğrafya Müzesi ve Türkocağı'nın bulunduğu geniş ve yüksek düzlükteydi. Ankaralılar sabahtan ağır ağır namazgâhta toplanmaya, çimenlere oturup sessizlik içinde namaz vaktini beklemeye

başladılar. Namaz vakti yaklaştıkça kalabalık artıyordu. Namazgâh öğle olmadan on bine yakın Ankaralı ile doldu. Denilebilir ki zafer için dua etmek üzere sivil-asker, köylükentli, kalpaklı-sarıklı, zengin-fakir yürüyebilen herkes gelmişti.

Balıkesir Milletvekili Abdülğafur Efendi cüppesinin eteklerini toplayarak konuşma taşının üzerine çıktı. Çok etkili bir konuşma yaptı. Konuştukça insan denizi heyecanla dalgalanıyordu.

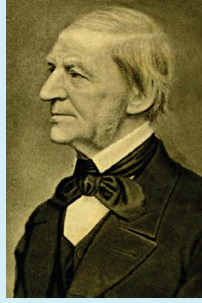
Yüce Allah'tan zafer dileyince deniz kabarıp köpürdü. Binlerce göğüsten kopan amin çığlıkları Ankara'nın tozlu göğünü doldurdu”.

Balıkesir'linin Milli Mücadele'ye katkısını belirten bu yazıyı yazmayı bir borç bildim. Bunun dışında sözü uzatmamak için

Vehbi Bolak, Hacim Muhittin gibi beylerden ve Balıkesir'de Milli Mücadele'ye büyük katkıları olan Albay Kazım Özalp'ten ve iki İzmirli avukat Vasıf Çınar ile Necati Beylerden bahsedemedim. Çünkü onları zikretmek istediğimizde ancak büyük bir kitap hazırlamamız gerekli olurdu. Zaten başka yazarlar, başka kişiler de bu değerli kişilerden yazılarında bahsetmektedirler.

Bu yazımla Milli Mücadele'de Balıkesir halkının da değerli bir katkısı olduğunu belirtmeyi bir Balıkesir'li olarak kendim için bir görev saydım. Ayrıca bu değerli hizmetleri tanıtmayı bir hakşinaslık olarak görmekteyim. Bu vatanperver, saygıdeğer kişileri tanımış olmak, onların sevgisine mazhar olmak da benim için çok büyük bir mutluluk olmuştur.

Nisan 2010

Ralph Waldo Emerson
1803-1882

“Uygarlığın gerçek öyküsü ne nüfus çokluğu, ne kentlerin büyüklüğü ne de üretim bolluğudur, gerçek ölçü, ülkenin yetiştirdiği insanların nitelikleridir.”